

**СУЧАСНИЙ ВІТЧИЗНЯНИЙ ТЕАТР
ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ВИМІР**

*(оглядова довідка за матеріалами преси, неопублікованими
документами та Інтернету 2015 –2016 рр.)*

Євроінтеграція – цивілізаційний вибір України, одна з ключових вимог Революції гідності. У системі зовнішньополітичних пріоритетів України вона посідає особливе місце[1].

Значний вклад у євроінтеграційні процеси робить і вітчизняне театральне мистецтво. Серед численних театральних подій, що сприяють євроінтеграції, можна, по-перше, виділити масштабні проекти, які проводилися безпосередньо на підтримку євроінтеграції; по-друге, театральні акції, організовані у співпраці з закордонними колегами; по-третє – мистецькі події, які демонструють високий рівень вітчизняного театру, підвищують інтерес до нього у європейських країнах та сприяють створенню позитивного іміджу України у світі. Кожен з цих напрямів, зберігаючи власні особливості, мав основну мету – пропагувати у нашій країні євроінтеграційні ідеї, сприяти зближенню українців з європейською спільнотою.

Водночас, попри велику кількість аналогій між українським і світовими театрами, важко не помітити кілька суттєвих відмінностей, які, певною мірою, уповільнюють зближення української та європейської театральних сфер. Передусім, це фактична відсутність незалежної сцени в українському театрі. Існування кількох самостійних чи альтернативних театральних ініціатив не заперечує факту, що в Україні не існує правил гри, які б на законодавчому рівні регулювали відносини між незалежними митцями і державою. Іншим важливим аспектом є відсутність конкурсів, що на зрозумілих і прозорих засадах забезпечували б розподіл державних коштів між усіма учасниками театального процесу. Окрім того, ізолюваність українського театру та брак інтересу до глобальних мистецьких і соціальних контекстів позбавляють його

можливості переймати найкращі світові практики, вивчати процеси позитивних змін, а також аналізувати можливі виклики й загрози [2].

Втім, сьогодні ця ситуація вже не є тупиковою. Україні «потрібно акуратно впроваджувати нові інституції та відроджувати традиції культурної дипломатії, – наголошує режисер В. Троїцький. – Є приклади того, що культура в цьому працює набагато ефективніше, ніж інші галузі... Але все ж у роботі потрібно враховувати, що державна машина дуже інерційна... У культурній дипломатії потрібно з позиції жертви переходити на позицію героя, який наважився, у якого є гідність, а в суспільстві – довіра» [3].

І вже сьогодні театральне мистецтво України дає все більше прикладів успішного запровадження у нас європейських театральних принципів та критеріїв.

Так, Асоціація діячів незалежних театрів започаткувала перший в Україні пілотний проект «Європейський театральний центр» (ЄТЦ) на базі кінотеатру «Краків». Центр пропонує сучасну альтернативну форму організації, яка складає більшість у країнах Європи. Адже саме незалежні театри зазвичай більш відкриті до сучасної драми, інноваційних форм, молоді. ЄТЦ поєднує світовий та український досвід вільних творчих груп. Він планує створення і прокат вистав незалежних театрів різних типів і стилів; гастролі «гостьових» вистав з інших міст України та зарубіжних країн; організацію студій, майстер-класів, тренінгів. Відкрила пілотний проект «гостьова» вистава з Коломиї – гуцульське представлення «Езоп» за Г. Фігейредо – спільний проект театру «Київ» і Коломийського драмтеатру ім. І. Озаркевича. У поточному репертуарі Центру – вистави різних напрямів, творчих стилів та форм. Це і світова класика – В. Шекспір, Л. де Вега, А. Чехов, Г. Фігейредо, і українська – Т. Шевченко, Г. Квітка-Основ'яненко, О. Вишня, і новітня драматургія – М. Вішnek, Т. Кацаров, Д. Христов, Н. Неждана. Також Центр пропонує розмаїття репертуару для дітей – від нових версій народних казок до оригінальних сучасних. ЄТЦ засвідчує і національну варіативність: більшість вистав – українською мовою, є російськомовні, а один з учасників проекту – Київський єврейський театр «Шпіль» – презентує ще й єврейську громаду столиці. Центр може розширювати свою сферу діяльності проведенням інших мистецьких акцій: перформансів, концертів, виставок, сценічних читань. За умови належного обладнання, можливе й поновлення кінопрокату. Важливим напрямом є створення майданчика для спільних міжнародних проектів. А також у планах – благодійна діяльність: підтримка воїнів та їх родин, переселенців, особливо дітей [4].

«Ми запропонували просту схему існування театального центру європейського зразка, яка полягає в розмежуванні між художньо-творчою частиною та директорським складом театру, – зазначив О. Білера, експерт

групи Культура Реанімаційного пакету реформ. – Один з головних плюсів цієї системи – її повна самоокупність». Він також підкреслив, що проекту допоміг керівник програми ЄС – Східне Партнерство „Культура” Террі Сандел, який надав центру технічне обладнання.

«Українська театральна система ще є радянською та не відповідає ні світовим процесам, ні сучасному українському соціуму. До тепер в Україні не існувало жодних програм з підтримки незалежних театрів при тому, що в одному Києві я нарахувала більше 50 таких театрів», – зазначила Н. Мірошниченко, представник Асоціації діячів незалежних театрів. «Сподіваємось, що наш театральний центр надасть приклад для поширення цієї практики в Києві та інших містах України», – додала Н. Мірошниченко [5].

За світовою практикою таких майданчиків для незалежних театрів в Україні мають бути сотні (наприклад, в одному Парижі понад 500). Театральний простір потребує реформування за світовими стандартами, і заснування театральних і, ширше, мистецьких центрів – одна з головних засад асоціації України з ЄС. Тому підтримка «Європейського театального центру» сьогодні – це європейське театральне майбутнє України [4].

Зближенню з європейським театральним співтовариством сприяла ідея проведення в Україні фестивалю нового унікального формату Ukrainian Theatre Showcase за участі європейських критиків та кураторів міжнародних театральних форумів.

Такий фестиваль – «Український театральний шоу-кейс» – пройшов у грудні 2015 року в Києві під патронатом Європейської Театральної Конвенції (European Theatre Convention, ETC), в рамках програми «Театр, Свобода, Діалог: Інтеграція в європейську мережу театрів з України та Білорусі 2015». В рамках події до Києва приїхало більше 20 гостей з 7 країн, що представляли різні театри та інституції Європи.

На учасників шоу-кейсу чекав ряд воркшопів, панельних дискусій, а також 8 вистав від українських театрів, серед яких: Національний академічний драматичний театр імені І. Франка, Центр сучасного мистецтва «Дах», Київський академічний молодий театр, Театр нової драми на Печерську.

«Кроки, які направлені на встановлення партнерських, творчих взаємовідносин між ЄТК (Європейською Театральною Конвенцією) і українськими театрами є дуже позитивним моментом, – зазначив художній керівник Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка С. Мойсеев. – Це починає розвивати можливості українського театру по інтеграції в європейський простір. Це можливо і цікаво. Крім того, це можливість для українських театрів приєднатись до ЄТК, що, в свою чергу, дає певні преференції членства згідно статуту і відкриває шлях створення спільних проєктів, реалізації навчальних програм» [6, 7].

Втім, далеко не всі театральні діячі однозначно сприйняли особливості проведення фестивалю «Український театральний шоу кейс». Так, у 2016 році представники більше двадцяти театрів та фестивалів з різних міст України підписали спільне звернення до оргкомітету Ukrainian Theatre Showcase. Там вони зазначили, що вітають «появу в Україні фестивалю нового формату, який без перебільшень є унікальною подією для країни, враховуючи присутність на ньому європейських критиків та кураторів міжнародних театральних форумів. Фестиваль саме такого рівня під патронатом Європейської Театральної Конвенції (European Theatre Convention, ETC) надає можливість оцінювати свою творчість з перспективи сучасного театрального контексту та надає шанс найкращим виставам, не виїжджаючи за межі України, пройти відбір для участі у великих міжнародних фестивалях».

Автори звернення також підкреслили, що «вдячні ETC за увагу до українського театрального процесу, за спроби підтримати його». Вони вважають, що «такі спроби не повинні припинятися, оскільки культурна співпраця України та Європи не менш важлива, ніж економічна чи політична».

Водночас, у зверненні констатувалось, що «відбору вистав на Ukrainian Theatre Showcase, який пройшов в Києві в грудні минулого року, фактично не було. В результаті на його майданчиках було представлено переважно столичні театри, а театри з регіонів виявилися відрізаними від можливості взяти участь в показах. Багато хто дізнався про сам факт проведення форуму постфактум». Не піддаючи сумніву гідний рівень вистав, які потрапили в програму і розуміючи брак часу у підготовці форуму, а також недостатність фінансування, автори звернення пропонують «сформувати та оприлюднити зрозумілі та прозорі принципи відбору вистав для участі в Ukrainian Theatre Showcase з опорою на позицію провідних театральних критиків і експертів з відбору вистав».

Підписанти, звертаючись до організаторів форуму, пропонують зробити такий фестиваль щорічним, оскільки бачать в ньому реальний інструмент зближення української та європейської театральної культури й вірять, що він допоможе подолати сильну локалізацію театрального простору всередині України.

Автори документа закликають ETC зробити Ukrainian Theatre Showcase «пріоритетним проектом в українському напрямку діяльності цієї організації» і проводити його щороку, по чергово в столиці і в одному з регіонів. Вони також пропонують українській спільноті розглянути ідею створення на базі Ukrainian Theatre Showcase єдиної національної театральної премії, якої досі немає в Україні.

У процесі організації найближчих шоу-кейсів, вважають автори документа, могли б працювати пліч-о-пліч європейські та українські театральні

фахівці, що послужило б появі в Україні нової генерації театральних менеджерів.

Поява такого щорічного фестивалю під патронатом ЕТС дозволило б включити український театр в європейський контекст, вважають підписанти. «Ukrainian Theatre Showcase може стати не тільки ефективним механізмом відбору найцікавіших українських колективів, які гідно представляли б Україну в Європі, він може стати головним українським фестивалем-конкурсом, аналогів якому сьогодні в Україні немає, з позаконкурсною участю відомих європейських вистав, високою планкою якості та високим рівнем довіри, подією, яка може докорінно і якісно змінити театральний процес в Україні та сприятиме стрімкому культурному зближенню України й Європи», – йдеться в документі.

Автори вважають, що увага ЕТС до українського театального процесу «не повинна припинятися, оскільки культурне співробітництво України та Європи не менш важливе, ніж економічне або політичне» [8, 9].

Власне, важливість такого співробітництва добре розуміють вітчизняні театри. Свідчення цьому – Європейські Студії – новий напрямок діяльності Київської академічної майстерні театального мистецтва «Сузір'я», координатором якого став режисер Д. Захоженко. З одного боку, це проект про візію, проєкції і можливості європейського театру в Україні. З іншого – про вихід з пострадянської театальної парадигми, імпорт нових імен, текстів і принципів. Створення нового театального контексту. Студії розпочалися з кінопоказів вистав знакових європейських режисерів – Аріани Мнушкіної, Ромео Кастелуччі, Кшиштофа Варліковського, Томаса Остермайера, – а також читок п'єс сучасних західних драматургів – Маріуса фон Майєнбурга, Марка Равенгілла, Керіл Черчілл. Організовано також постійний театральний лекторій, а ще майстер-класи, спільні вистави, дискусії з запрошеними європейськими режисерами [10].

Зокрема, широкого резонансу набула читка п'єси Ларса Нурена «Війна» у постановці режисера Д. Захоженка [11].

Євроінтеграційні процеси сприяли й залученню вітчизняного театального мистецтва до робіт, присвячених загальносвітовим культурно-історичним датам. Так, у 2016 році світ відзначає 400-річчя з дня смерті В. Шекспіра, тож Велика Британія підготувала глобальну культурну кампанію, присвячену цій даті. В її рамках Посольство Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії в Україні ініціювало і підтримало фінансово постановку маловідомої п'єси В. Шекспіра «Троїл і Кресіда», заснованої на давньогрецькому циклі міфів про Троянську війну. Вистава об'єднала британського режисера Д. Бонатвала із «Moving Theatre», українських акторів О. Ступку, А. Сейтаблаєва, І. Славінського, С. Сипливого та арт-куратора

В. Малахова. Постановку побачили не лише у Києві, а й у Дніпропетровську, Запоріжжі, Одесі, Харкові.

Та реакція вітчизняних критиків на даний проект була доволі прохолодною. Зазначалося, що, «побачене поламало стереотип, згідно з яким, увесь іноземний культурний продукт сприймається як винятково прогресивний та інтелектуальний: усі складові коктейлю-вистави «Троїл і Кресіда» якісні і «дорогі», а головна емоція після вистави – знизування плечима». Сучасні тлумачі В. Шекспіра пишуть, що пафос його п'єси (з жанром досі не визначилися – драма, трагедія чи історичні хроніки) пацифістський: на тлі війни між греками і троянцями розгортається любовна історія між сином останнього царя Трої Пріама і донькою грецького жерця Калхаса, а потім зрада Кресіди з воїном з ворожого стану. Режисер через цю п'єсу намагався «зрозуміти суть природи конфлікту між народами та окремими людьми, з одного боку, пов'язаних родинними зв'язками та спільною територією, але водночас розділених лихоліттям війни».

«У нас, у Великобританії, є дві школи: традиціоналісти, які вважають, що тексти Шекспіра чіпати не можна, та експериментатори, які чинять навпаки. І ми радіємо, що в Україні ми представляємо якраз такий варіант, – прокоментував постановку заступник Посла Великої Британії в Україні Мартін Дей. – Бо саме експерименти рухають мистецтво вперед» [12].

Та в українській пресі зазначалося, що переробка В. Шекспіра на новий лад, модернізація його героїв у сучасних запропонованих обставинах – давно стало загальним місцем. А справжня «додана вартість» мистецького твору полягає в таланті постановника і виконавців. Адаптувати В. Шекспіра до українських реалій, а оскільки спектакль – продукт культурної дипломатії, це завдання номер один, вирішили доволі просто: троянці у виставі говорять українською мовою, носять камуфляж одного типу і кольору і співають народні пісні, а греки – російською, в іншому камуфляжі і наспівують радянські. До тексту витримки 410 років додали елементи документального театру – монологи українців з обох боків лінії фронту. Логічніше було б українців запаралелити з греками, але навряд чи це врятувало б виставу від вульгарності.

Піднятися над обставинами і дивитися виставу про «абстрактний гуманізм» в той час, як у країні точиться війна, – треба мати міцні нерви і книжкову відстороненість. Але якщо дивитися не з боку етики, а лише театральної справи, то й тут вистава перебрала з еkleктикою: мінімалістичні декорації, з костюмів – камуфляж і вишиті сорочки, документальні монологи проголошені в найкращих традиціях українського академічного театру, смислові акценти просто змазані. Тож, на думку критиків, постановка не стала помітною театральною подією [12].

Значно успішнішим виявився інший українсько-британський проект «Сучасна британська драма на українській сцені», започаткований 2015 року Британською Радою в Україні, ГО «Театральна платформа» та Національним академічним драматичним театром ім. І. Франка. Спеціально для нього українською мовою були перекладені три п'єси сучасних британських драматургів: «Легені» Данкана Макміллена, «Там, вдалині» Керіл Черчілл, «Ножі в курках» Девіда Геррровера. За результатами сценічних читань для постановки обрали «Ножі в курках», написану 20 років тому. Також відбувся І Всеукраїнський конкурс молодих театральних режисерів, що тривав 3 місяці. Перемогу здобула харків'янка О. Тарутя-Прасолова. Вона і отримала шанс реалізувати постановку обраної п'єси на Камерній сцені ім. С. Данченка Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка.

У пресі наголошували, що неймовірна вистава вдалася. І насамперед завдяки старанням усієї творчої групи. Консультантом проекту став режисер лондонського театру «Young Vic» Д. Хілл-Гіббінс, а майстер-класи зі сценографії та музичного оформлення провели композитор П. Наннін, режисер Я.-В. ван ден Бош і сценічний дизайнер Е. Кук.

«Особисто для мене, – наголосив художній керівник Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка С. Мойсеєв, – головними є два аспекти у проекті, який ми реалізували спільно з Британською Радою та «Театральною платформою»: розширення системи сприйняття світу театру нашими акторами й глядачами через виконання актуального тексту з Британії та створення можливості для молодих українських режисерів позмагатися (відкрито й чесно) за право здійснення постановки на Камерній сцені Національного театру» [13, 14].

Цікаво, що львівський режисер В. Кучинський, який був у журі проекту Британської Ради, теж зацікавився п'єсою «Ножі в курках» та здійснив її постановку у Львівському академічному театрі ім. Леся Курбаса (було використано інший, ніж у Києві переклад п'єси, яка отримала назву «Ножі в курях»). Цей проект теж було реалізовано за сприяння Британської Ради в Україні, яка взяла на себе оплату за авторські права на 25 постановок цієї вистави у Львові. Прем'єра вистави у Львові створила ажіотаж. Охочих потрапити на неї було так багато, що театрам довелося влаштувати додаткову виставу [15].

Широкого резонансу набув і спільний міжнародний проект, представлений у 2015 році у приміщенні Національної музичної академії України. Це – прем'єра п'єси «Сім» (режисер української версії О. Крижанівський; автори п'єси: Пола Сізмар, Кетрін Філу, Гейл Крігел, Керол К. Мек, Рут Мергрэф, Анна Дівір-Сміт та С'юзен Янковітц). «Сім» (жіночих

історій) – унікальна п'єса, що складається з інтерв'ю 7 активісток, які борються за права жінок по всьому світу.

Саме їх історії життя та боротьби стали джерелом натхнення: Фаріда Азізі (Афганістан), Інес Маккормак (Північна Ірландія), Марина Пісклакова-Паркер (Росія), Анабелла Де Леон (Гватемала), Мухтар Май (Пакистан), Му Сокуа (Камбоджа) та Хафсат Абіюла (Нігерія). Формат п'єси – це сценічні читання, які виконуються видатними людьми країни або місцевості, яка приймає «Сім».

«Сім» стали потужним проявом боротьби за демократію та права людини. 7 жіночих історій розповідають про боротьбу з дискримінацією, домашнім насильством, сексуальними знущаннями та порушенням прав жінок, як у власному житті, так і в суспільстві в цілому. П'єса мандрувала світом, була показана понад 150 разів у 35 країнах. Зокрема читання «Сім» відбулися в Європарламенті у Брюсселі, на базі НАТО (у виконанні генералів командування НАТО), а також у Нью-Йорку за участі оscarоносної акторки Меріл Стріп, яка прочитала роль Інес Маккормак.

В Україні сім жіночих історій читали А. Роговцева, С. Вакарчук, С. Жадан, О. Забужко, М. Найєм, О. Сироїд і Т. Ташева.

Показ вистави «Сім» в Україні відбувався за сприяння Шведського інституту, Посольства Швеції в Україні та Міжнародної благодійної організації «Український жіночий фонд» [16].

Показово, що після Києва до міжнародного проекту «Сім» долучився Львів. У Львові «Сім» прочитали зі сцени обласної філармонії. Учасниками заходу стали: А. Алієм, громадський активіст, співзасновник ініціативи «Крим SOS»; О. Дроздов, журналіст; Я. Нудик, соліст вокальної формації «Піккардійська терція»; І. Подоляк, депутат Верховної Ради України; Н. Сняданко, письменниця; П. Табаков, співак, музикант, композитор; С. Чубай, вокалістка гурту «Джалапіта». Режисером львівської постановки виступив В. Борисюк [17].

Також не тільки мистецьку, а й важливу соціальну роль виконував в Україні проект «Артисти – дітям», організований в Україні європейською театральною спільнотою – Польським інститутом у Києві, Австрійським культурним форумом, Чеським центром, посольствами Угорщини і Словаччини, а також Київським академічним театром ляльок. Насамперед цей міжнародний захід було розраховано на дітей із сімей-біженців з Донецької і Луганської областей та Криму, дітей, батьки яких є учасниками АТО, дітей-сиріт та з багатодітних родин.

«Робота з дитячою аудиторією – основний напрямок нашої діяльності, – зазначила директор Чеського центру, другий секретар Посольства Чеської Республіки в Україні Луція Ржегоржикова. – Підготували кілька вистав для дітей, котрі мешкають у Харкові, Дніпропетровську, Вінниці».

Так, у Харкові учасники проекту, а це артисти Театру ляльок імені Ганса Хрестіана Андерсена з польського міста Люблін, та Чеського театру Гаска, виступали на сцені місцевого театру для дітей та юнацтва. Виставу польського колективу під назвою «Пампушка на польських дріжджах» було розраховано на дошкільну аудиторію. Здавалось би, мовний бар'єр дасться взнаки. Переклад усе-таки відволікатиме від сценічного дійства і діти такого віку не збагнуть сюжет. Утім цього не сталося. Малеча не тільки все прекрасно розуміла, а й брала активну участь у виставі [18].

Схожу кмітливу історію на сцені під назвою «Фіглі і Міглі» показали чеські актори Сергій Санжей та Михал Бумбалек. Треба віддати належне організаторам проекту «Артисти – дітям»: вони обрали для української публіки цікаві інтермедійні постановки. У наших лялькових театрах таких вистав обмаль. Дітям дуже важко всидіти нерухомо на одному місці впродовж години чи двох. Навіть якщо поруч будуть батьки. Вони потребують уваги, зміни дійства, особистого спілкування. Специфіка маленьких глядачів враховувалася при доборі репертуару у рамках цієї театральної акції. Наприклад, вистава «Фіглі і Міглі» користується великою популярністю у Чехії саме завдяки невимушеному спілкуванню акторів із залом.

«Безпосередньо постановка і режисура цих спектаклів додала цікавості цьому благочинному заходу, – зазначила завідувач літературною частиною Харківського театру для дітей та юнацтва М. Корнющенко. – Чимало фахівців із нашої трупі разом із дітьми дивилися ці спектаклі. Повинна сказати, що у репертуарі Харківського театру для дітей та юнацтва таких діалогів у системі «актор – глядач» немає. І тому ми залюбки скористалися нагодою, щоб перейняти цей унікальний досвід польських і чеських акторів під час проведення ними майстер-класів» [18].

Дати імпульс українському суспільству до реального усвідомлення гірких проблем тяжко хворих дітей було метою ще одного благодійного театального проекту «Оскар і Рожева Пані» за книгою Еріка-Емануеля Шмітта, прем'єра якого відбулася на сцені Київського Національного театру оперети. Актриса І. Вітовська, гурт «Океан Ельзи», режисер Р. Держипільський, художник А. Ярмоленко, хореограф О. Семьошкіна об'єднали творчі зусилля в реалізації цього благодійного театального проекту, що проходив за підтримки благодійного Фонду «Мати Тереза» та фінансового сприяння Міжнародного фонду «Відродження». Партнерами заходу стали Міністерство культури України, Київська міська державна адміністрація, Національна оперета України.

В основі вистави – тринадцять щемливих листів безнадійно хворого хлопчика Оскара до Бога. У своїх посланнях приречений малюк благає Всевишнього про милосердя, про радість хоча би в останні дні життя, про

гармонію та любов у цілому світі. Посередником поміж Богом та людьми для Оскара стає дивовижна жінка. Колись вона виступала на цирковій арені у ролі боксера, тепер – сестра милосердя. Це і є Рожева Пані. Чуйна та духовна людина. Монологи Оскара, адресовані Богу, та діалоги Оскара з Рожевою Пані складають внутрішній сюжет емоційної книги Е.-Е. Шмітта.

В сценічній практиці світового театру – вперше – саме в українській версії «Оскар» співіснував на межі двох світів: документального та анімаційного. Також вперше, саме в Україні, у виставі на основі роману Е.-Е.Шмітта, задіяно як професіоналів сцени, так і дебютантів – дітей. Саме їм, маленьким акторам, доведеться прожити найскладніші миттєвості випробувань, мрій та надій – в образах Оскара, Пеггі Блю, інших героїв.

А сама вистава стала приводом не лише для творчої, але й для суспільної дискусії – стосовно паліативної допомоги хворим дітям, створення Центру паліативної допомоги, забезпечення хворих спеціальними автомобілями швидкої допомоги та необхідними медичними препаратами. Згідно офіційних даних, щороку майже 17 тис. українських дітей потребує паліативної допомоги – тобто потребує нашого співчуття та милосердя [19].

Проблемам домашнього насильства було присвячено перформанс «Дії», представлений 20 березня 2016 р. у Центрі Леся Курбаса. Автором ідеї і виконавицею стала полячка Аврора Любос – хореограф і перформер із Польщі. Вона була учасницею британського театру British Vincent Dance Theatre, з яким гастролювала Європою та Америкою. Аврора є автором численних сольних спектаклів. Зараз вона живе і працює у Великій Британії. У цьому перформансі вона порушила тему домашнього насильства, намагаючись спонукати суспільство говорити про це відкрито. Джерелом для вистави стали реальні історії людей, які зазнали страждань від насильства своїх близьких. У столиці також пройшов майстер-клас Аврори Любос у рамках проекту «Польська платформа сучасного танцю», який, крім України, презентують у Білорусі, Грузії та Азербайджані. «Ми будемо створювати простір для ігрових завдань, які стимулюють поглиблений підхід до творчого процесу. Разом ми будемо намагатись знайти рух, звук, текст або драматично реагувати на обрану нами тему», – так А. Любос визначила мету свого заняття [20].

На початку грудня 2015 року на сцені Львівського драматичного театру імені Лесі Українки відбувалося особливе дійство. Майже 60 акторів – переважно соціально незахищені люди та соціальні працівники – зіграли у виставі «У пошуках Короля Ліра: Верді», створеній в рамках програми «Європейська столиця культури». Спектакль – реконструкція опери Дж. Верді, яку він так і не завершив. Але реконструкція адаптована для того, щоб у ній змогли взяти участь непрофесійні актори – літні люди зі Львівського геріатричного інтернату. Крім того, до них доєдналися переселенці зі сходу

України, «студентки» Університету третього віку та львів'янки, якими опікується Центр інтегративної опіки для жінок у кризових ситуаціях.

Ініціатори ідеї і постановники вистави – польський режисер Міхал Знанецький та керівник Фондації «Jutropera» Зоф'я Дов'ят.

«Те, що ми робимо – це психотерапія, але ніхто про неї не говорить. Ми робимо виставу для того, щоб навіяти людям добрі думки і добрі спогади», – наголошувала З. Дов'ят.

Уперше «У пошуках Короля Ліра» показали у Вроцлаві 2013 року, пізніше право на постановку своєї версії цієї вистави отримав Львів як місто-партнер Вроцлава – майбутньої Столиці європейської культури.

Репетиції вистави «У пошуках Короля Ліра» тривали з лютого 2015 року. Спершу постановники працювали окремо з кожною групою виконавців. Усіх разом звели лише за кілька місяців до прем'єри. Вистава створювалася цілком на волонтерських засадах та за підтримки Управління культури Львівської міськради.

«Працювати у Львові – це був несамопитий досвід, тим більше, що вдалося заангажувати в цей проект групи, які є важливими для сучасної України. Адже у цій виставі беруть участь не тільки люди з геріатричного інтернату. Вийшла дуже жива і кольорова вистава, але для того, щоб її зробити такою, знадобилося десять місяців», – зазначила З. Дов'ят [21].

Широкого розголосу у пресі набули й деякі власне театральні експериментальні акції. Так, Національний центр театального мистецтва імені Леся Курбаса та Яра Мистецька Група з Експериментального театру La MaMa (Нью-Йорк) підготували спектакль «Тичина, Жадан і Собаки». Яра Мистецька Група з Експериментального театру La MaMa (Нью-Йорк) взяла за основу збірку П. Тичини «Замість сонетів і октав». «Ця збірка дуже сучасно звучить. Це співзвучно з тим, що я чую від молодих донеччан про війну», – підкреслила режисер вистави В. Ткач.

Для першої частини вистави музику створив Ю. Китастих, який грає на бандурі. Для другої частини музичного супроводу наразі було створено низку пісень на вірші П. Тичини. Їх підготували С. Жадан та гурт «Собаки в космосі», які виконали й декілька власних пісень.

«Беремо за основу тексти Павла Тичини – „Замість сонетів і октав” (1919), додаємо Жадана і „Собак”. Очікуємо вибуху», – наголошували організатори [22].

А на сцені Харківського театру для дітей та юнацтва відбулася прем'єра українсько-німецького проекту «Депеш Мод» за ще одним твором С. Жадана. Ініціаторами постановки, здійсненої за підтримки Гете-Інституту в Україні, стали режисер М. Бартль і сценограф Ф. Кіфер, які запропонували повторити у Харкові свою версію «Депеш Мод», уже успішно зіграну в Німеччині.

Робота тривала за європейським стандартом у екстремальному його варіанті: з моменту першої репетиції до прем'єри минуло менше, ніж півтора місяці, – при тому, що вистава повноформатна, багатонаселена, технічно складна і триває понад три години. Зовні абрис оригіналу були збережені, хоча автор, зважаючи на «віковий» статус театру, вилучив із тексту ненормативну лексику.

Вітчизняний театр не страждає на особливий пієтет до авторів. Німці в цьому плані, навпаки, скрупульозні – видається, аж занадто. Намагання якнайповніше відтворити на кону текст повісті обернулося у виставі на «перелік» сцен, причому деякі з них, попри всю яскравість, виглядали не змістовно важливими, а, радше, «підготовчими». Проте в останніх епізодах спектаклю «пазл» нарешті складається, і всі найважливіші месиджі доходять до адресата – публіки [23].

У рамках міжнародного проекту *Mime Wave Ukraine* в Києві було представлено «Метаморфозу» – музичну, візуально-пластичну виставу про сучасну українську повсякденність та зміни в країні. Показ пройшов у Національному центрі театрального мистецтва імені Леся Курбаса.

Mime Wave Ukraine – це некомерційний проект, створений українськими, голландськими та польськими діячами мистецтв.

Підготовка вистави відбувалася в Польщі за підтримки Культурного центру в Любліні – саме там четверо українських артистів, двоє голландських музикантів і один український художник-аніматор разом з режисером Анастасією Любченко створили міжнародну мультидисциплінарну роботу.

Фізичний театр – це нова методика для українського театрального простору, оскільки в пострадянському контексті театр все ще залишається драматичним. Створення сучасного актуального театру – це важливий внесок у розвиток культурного середовища. У фізичному театрі основний засіб вираження – це тіло і динаміка, знак і символ, психологічний жест. Сприйняття відбувається на дуже тонкому, чуттєвому рівні, і мета – не переказати вигадану кимось історію, а викликати у глядача глибинні асоціації, емоції та рефлексію на тему.

Після прем'єри у столиці, у лютому 2016 року, «Метаморфози» було також показано у Вінниці, Івано-Франківську та Львові. Покази вистави супроводжувалися відкритими майстер-класами з фізичного і партисипативного театру.

«Для мене метаморфоза – це безкінечний шлях уперед. Це спосіб не зупинятись, увесь час бути в розвитку. Сама робота над нашим перформансом – це одна безперервна метаморфоза: від народження думки до втілення її в русі, лініях, формах, звуках. В процесі роботи змінюємося й ми самі, наші погляди на оточуючий світ, людей поряд з нами. Впевнена, що з цього проекту наші

особисті метаморфози лише починаються...», – зазначила одна з учасниць проекту [24].

Дуже важливим для вітчизняних театральних діячів, а також для тих, хто лише оволодіває мистецькою спеціальністю є й прямиий досвід європейських митців. Тож, не випадковою була увага до британського режисера, фахівця з документального театру, засновника лондонського BeFrank Theatre Т. Лексема, який у вересні – жовтні 2015 р. провів у Харкові, Львові та Києві спеціальні заняття для студентів театральних вишів. Він перебував в Україні у рамках програми харківського Театру на Жуках «Театральне вікно в Європу». Даний проект здійснювався за підтримки європейської програми Тандем «Діалог змін».

Продюсер Театру на Жуках і куратор програми «Театральне вікно в Європу» Д. Терновий вважає, що сьогодні в Україні сформувалася аудиторія для сприйняття саме документального театру. «Суспільство дуже змінилося, і сьогодні, я думаю, є досить багато людей, які хотіли б бачити в театрі спектаклі, що відображають реальні події. Але у театрів часто не вистачає знань, як саме робляться такі постановки. Думаю, тренінги дадуть деяким студентам поштовх до того, щоб більш серйозно зайнятися документальним жанром».

До речі, BeFrank Theatre випустив у Лондоні спектакль «Точка неповернення» про події на Майдані, над яким Т. Лексем працював більше року і який отримав високі оцінки критиків та глядачів. Британський режисер зазначив, що був щасливий можливістю поділитися своїм досвідом з українськими студентами. «Ми прагнемо робити чесний театр, заснований на реальних життєвих історіях і думаю, українцям дуже корисно дізнатися про наш метод роботи», – зазначив він.

Крім тренінгів для студентів, у всіх містах також проводилися спільні заняття з обміну досвідом із місцевими театрами: Театром на Жуках у Харкові, театром «Перетворення» в Києві та Львівським академічним театром імені Леся Курбаса.

Театр на Жуках запустив освітній проект для учнів театральних вузів «Театральне вікно в Європу» ще 2011 року. В його рамках режисери західних театрів періодично дають свої майстер-класи українським студентам. Раніше студенти познайомилися з методиками роботи сучасного польського театру, з традиційною французькою комедією дель арте, з грузинським танцем.

Програма Тандем «Діалог змін» реалізується в рамках громадських ініціатив MitOst та UNAEDI і покликана підтримати культурне транскордонне співробітництво та розвиток громадянського суспільства [25].

Євроінтеграційним процесам у театральній сфері сприяє й проект «Британський театр у кіно», що став дуже популярним серед театралів.

Для українця побачити хоча б одну сучасну англійську постановку – завдання, що вкрай складно здійснити, не кажучи вже про те, щоб дивитися вистави систематично. Саме тому Британська Рада в Україні, арт-об'єднання CoolConnections і мережа кінотеатрів Kronverk Cinema організували проект «Британський театр в кіно / Theatre HD»: вистави провідних британських труп – на великих екранах кінотеатрів (покази регулярно проходять у Києві, Харкові та Одесі). Крім власне британських, в програму включають також постановки провідних театрів США, Австралії і Канади.

У 2015–2016 рр. цей проект постійно набирив обертів, пропонуючи шанувальникам театру нові цікаві постановки. У програмі театрального кіномарафону було представлено як зірок театру, так і зірок світового кіно.

Глядачі мали змогу побачити на екранах кінотеатрів прославлені британські спектаклі на основі творів В. Шекспіра, Ч. Діккенса, Д. Стейнбека, Б. Шоу та ін.

Так, глядачі побачили відому п'єсу Б. Шоу «Цезар і Клеопатра», поставлену в рамках Шекспірівського фестивалю у Стратфордї. Зірка проекту – канадський актор К. Пламмер, який масовій аудиторії запам'ятався грою в популярному фільмі «Дівчина з татуванням дракона». Цей же актор виступив і в шекспірівській «Бурі», також поставленій у рамках фестивалю у Стратфордї. Запам'ятався глядачам і спектакль театру «Водевіль» – «Великі сподівання» за мотивами роману Ч. Діккенса (сценічна адаптація Д. Кліффорда, у ролях Т. Д. Дейвіс, П. Найвісон). Інтерес викликав і британський мюзикл «Віднині і повік» за мотивами однойменного роману Дж. Джонса (композитор – С. Брейсон), а любителів інтелектуальної драматургії новітнього часу зацікавив Р. Файнс з його трактуванням образу сучасного Дон Жуана, плейбоя-анархіста у спектаклі «Людина і надлюдина» за п'єсою Б. Шоу, в постановці Королівського національного театру. Проект «Британський театр у кіно» – міжнародний, і до України встиг стартувати в США та дюжині європейських країн. Всі спектаклі, традиційно, йдуть англійською – з українськими субтитрами [26, 27].

Завершуючи розмову про роль театрального мистецтва у євроінтеграційних процесах, що проходили на теренах нашої держави, слід зазначити, що сучасний український театр є багатогранним, різностороннім явищем, яке увібрало в себе, як багатовіковий, національний характер, так і світові театральні тенденції. Тож, в умовах стрімких культурно-соціальних перетворень та глобальних геополітичних змін, вітчизняний театр тримається в авангарді мистецького інтеграційного процесу, залишаючись одним з його найважливіших чинників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції / Беззуб І. // [ttp://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasnij-stan-i-perspektivi-ukrajinskoji-rointegratsiji&catid=8&Itemid=350](http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasnij-stan-i-perspektivi-ukrajinskoji-rointegratsiji&catid=8&Itemid=350)
2. Дудко О. Поміж розвагами і політикою. Що дратує театральних фахівців у різних країнах / Дудко О. // <http://life.pravda.com.ua/culture/2016/03/10/209163/>
3. Скирта О. Влад Троицкий: «В культурной дипломатии нужно из жертвы переходит на позицию героя» / Скирта О. // <http://reinvent.platforma/troitskovlad/>
4. Європейський театральний центр / Інф. <http://i-pro.kiev.ua/content/yevropeiskii-teatralnii-tsentr>
5. У жовтні відкриють перший у Києві театральний центр європейського зразка / Інформація // <http://i-pro.kiev.ua/content/u-zhovtni-vidkriyut-pershii-u-kiyevi-teatralnii-tsentr-yevropeiskogo-zrazka>
6. Українські театри покажуть вистави європейцям / Інф. // <http://ridna.ua/2015/12/ukrajinski-teatru-pokazhut-vystavy-evropejtsyam/>
7. З 3 по 6 грудня у Києві триває «Український театральний шоу-кейс» / Інф. // <http://time-ua.com/novini/kultura/19376-z-3-po-6-grudnya-u-kiv-triva-ukranskiy-teatralniy-shou-keys>
8. Звернення до оргкомітету Ukrainian Theatre Showcase / Інформація // <http://zhuki.kharkov.ua/zvernennya-do.htm>
9. Українські театри висунули ініціативу щодо зближення з європейською театальною спільнотою / Інф. <http://i-pro.kiev.ua/content/ukrayinski-teatri-visunuli-initsiativu-shchodo-zblizhennya-z-yevropeiskoju-teatralnoju-spilnu>
10. Європейські Студії київського театру „Сузір'я” / Інф. // <http://i-pro.kiev.ua/content/yevropeiski-studiyi-kiyivskogo-teatru-suzirya>
11. «Європейські театральні студії» готують серію сценічних читань / Інф. // <http://i-pro.kiev.ua/content/%C2%AByevropeiski-teatralni-studiyi%C2%BB-gotyuyut-seriyu-stsenichnikh-chitan>
12. Клименко В. Шекспір напише не про нас / Клименко В. // Україна молода. – 2016. – 15 берез.
13. У Театрі Франка відбудуться читання в рамках «Сучасної британської драми на українській сцені» / Інформація // <http://www.cultua.media/blog/1336/>
14. Марченко М. Британські «Ножі в курках» на столичній сцені / Марченко М. // Вечір. Київ. – 2015. – 9 листоп.
15. Сенишин О. Вистава курбасівців «Ножі в курях» у Львові створила ажіотаж / Сенишин О. // http://zaxid.net/news/showNews.do?vistava_kurbasivtsiv_nozhi_v_kuryah_u_lvovi_stvorila_azhiotazh&objectId=1385685

16. «Сім» – українська версія сценічного прочитання / Інформація // День. – 2015. – 17 берез.
17. Сліпченко К. Львів візьме участь в унікальному міжнародному проекті «Сім» / Сліпченко К. // http://zaxid.net/news/showNews.do?l-viv_vizme_uchast_v_unikalnomu_mizhnarodnomu_proekti_sim&objectId=1373126
18. Субота В. Повернути радість дитинства / Субота В. // <http://cultua.media/povernuti-radst-ditinstva>
19. Ірма Вітовська презентує благодійний арт-проект «Оскар і Рожева Пані» / Інформація // <http://teatre.com.ua/news/14.09.2015-rma-itovska-prezentue-blagodijnyj-art-proekt-skar-i-ozheva-ani/>
20. У Києві покажуть виставу про домашнє насильство / Інформація // <http://cultprostir.ua/uk/news-single/u-kiyevi-pokazhut-vistavu-pro-domashnye-nasilstvo>
21. Хоменко О. Шекспір, війна і Україна. Опера для невидимих акторів. – Олександр Хоменко / Хоменко О. // <http://life.pravda.com.ua/culture/2015/12/9/-204553>
22. «Тичина, Жадан і Собаки»: відкрита репетиція спектаклю / Інформація // <http://i-pro.kiev.ua/content/%C2%ABtichina-zhadan-i-sobaki%C2%BB-vidkrita-repetitsiya-spektaklyu>
23. Липківська А. Сценічна «жаданіана» / Липківська А. // День. – 2015. – 12 листоп.
24. Фізичний спектакль «Метаморfoза» / Інф. // <http://i-pro.kiev.ua/content/fizichnii-spektakl-metamorfoza>
25. Британський театральний режисер дасть майстер-класи українським студентам / Інформація // <http://i-pro.kiev.ua/content/britanskii-teatralnii-rezhiser-dast-maister-klasi-ukrayinskim-studentam>
26. «Британський театр в кино» / Інформація // <http://allkharkov.ua/venues/event/66596.html>
27. Ілленко Л. Британський театр: сезон чудес триває / Ілленко Л. // Дзеркало тижня. Україна. – 2015. – 24–30 січ. – С. 14.

Матеріал підготував

Бурнашов І.Ю., зав. сектором
відділу наукового аналізу і
узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування *І. Г. Піленко*

Підписано до друку 30.06.2016. Обл.-вид. арк. 1,0. Б/т. Зам. 57. Безплатно

Ротапінт НІБ України, Київ–1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12